

8. ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY

Z nedostatku místa a v zájmu přehlednosti problému, který je sám o sobě dosti složitý, nemohli jsme jednotlivé složky dramatu srovnávat podrobně s korespondujícími složkami v obou ostatních básnických družích, lyrice a epice.

Přesto jsme se aspoň letmo dotkli poměru mezi dramatickým a epickým dějem, protože jejich rozlišení bylo nutné pro porozumění dramatickému ději, býváť často — jak již jsme se zmínili na začátku studie — nedostatek dramatickosti vytýkán epickému ději jako chyba. Při tomto srovnání však se ukázalo, že dramatický děj využívá možností děje daleko intenzivněji než děj epický, neboť dramatický děj se do značné míry emancipuje od jednostranné závislosti na jazykovém projevu, kdežto děj epický je svým skutečným nutně vázán na rozvíjení jazykového projevu, vyprávění. Epika bývá často — a nikoli neprávem — označována jako básnická dějová.¹⁾ Jak si vysvětlit okolnost, že za dějové básnictví platí epika, kde dějovost není tak rozvinuta jako v dramatu? — Stejně by bylo možno klást si otázku, proč lyrika platí za básnictví jazykové, neboť náš rozbor jazykové výstavby dramatu, ač nebyla srovnána s výstavbou lyriky, ukazuje téměř evidentně, že drama zachází s jazykovými prostředky daleko složitěji než lyrika. Obě otázky, které jsme si položili, jsou si zřejmě navzájem odpovědní: drama nelze nazvat básnictvím děje, protože děj zde napomáhá k rozví-

1) Máme ovšem na mysli dějovost jakožto vlastnost básnické struktury, která v podstatě spočívá v stmelení tematického plánu, což nikterak neznamená, že by v epice musel být vždy uskutečněn děj, který lze vyprávět „svými slovy“; dějovost může zůstat ve stavu pouhé intence.

nutí jazykových prostředků, a nelze je nazvat básnictvím jazykovým, protože jazyková stavba zde napomáhá rozvinutí děje a maximálnímu uplatnění jeho možností. Naproti tomu epika je především definována jako básnictví děje, neboť jazyková výstavba se zde do značné míry řídí ohledem na děj, a zase v lyrice je ve prospěch volné hry jazykových významů potlačována dějovost.

Drama samo pak bývá označováno jako básnictví dialogu nebo jednání; proti jednomu ani druhému označení nelze nic namítat, pokud by jeho platnost byla vymezena podmínkou: drama je co do jazyka básnictvím dialogu, nebo: drama je co do děje jednáním. Samo o sobě však žádné z obou označení nevystačí. Větší oprávněnost má ovšem označení dramatu jako básnictví dialogu, protože vyjadřuje specifický ráz jeho významové výstavby, z něhož vyplývá celá jeho struktura, a tedy i okolnost, že dramatický děj má podobu jednání; nelze však je srovnat s uvedenými definicemi lyriky a epiky, neboť tyto definice vyjadřují dominantní celou strukturu, kdežto dialog je v dramatu toliko dominantním jazykovým útvarem. Z nesnáží by nám nepomohlo, kdybychom uvedené definice lyriky a epiky nahradili definicemi, které také určují dominantní jazykový útvar, neboť o epice by sice bylo možno říci, že je básnictvím vyprávění, ale lyrika by tímto způsobem nemohla být jednoznačně definována; v různých družích lyriky totiž zaujímají dominantní postavení jazykové útvary různé (líčení, reflexe atp.).

Z nesnáží, které působí definice dramatu, je vidět, že poměr mezi ním a oběma ostatními druhy není týž jako jejich poměr vzájemný.²⁾ V tomto smyslu také Schelling a Hegel pojali drama jako syntézu lyriky a epiky. K ověření tohoto názoru nestačí ovšem rozbor samotného dramatu, nýbrž bylo by třeba podobného rozboru lyriky i epiky a vzájemného srovnání všech tří druhů. Avšak již rozbor, který jsme zde podnikli, tomuto pojetí velmi zřetelně nasvědčuje. Tak jsme v dramatu, jak již řečeno, našli složky, které ovládají lyriku a epiku (jazyk a dějovost), v podobě ještě „bohatší“ než v těchto družích; zdá se, že tuto okolnost si lze vysvětlit jedině nerozlučným protikladným sepětím obou složek dramatu, tedy

2) Tomu nasvědčuje také okolnost, o které jsme se zmínili již v úvodu, že totiž neexistuje básnictví dramaticko-lyrické a dramaticko-epické, kdežto básnictví lyricko-epické je zcela běžné.